

Τι θα θυμάμαι για... τους φθόγγους, τα γράμματα και τις συλλαβές

1. Οι **φθόγγοι** της ελληνικής γλώσσας χωρίζονται σε φωνήεντα ([α], [ε], [ι], [ο], [ου]) και σύμφωνα ([κ], [π], [τ], [γκ], [μπ], [ντ], [γ], [β], [δ], [χ], [φ], [θ], [η], [ρ], [ζ], [σ], [μ], [ν]).
2. Η ελληνική γλώσσα έχει **24 γράμματα**. Αυτά είναι: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ/ς, τ, υ, φ, χ, ψ, ω.
3. **Δίψηφα** ονομάζονται δύο γράμματα μαζί που παριστάνουν έναν φθόγγο. Αυτά είναι τα εξής: **Δίψηφα φωνήεντα**: ου, αι, ει, οι, υι. **Δίψηφα σύμφωνα**: μπ, ντ, γκ/γγ
4. Κατά την **απαλοιφή φωνήεντος** χάνεται ένα φωνήεν που βρίσκεται κοντά σε ένα άλλο φωνήεν ή ανάμεσα σε δύο σύμφωνα (π.χ. φέρε το → φέρ' το, δεκαέξι → δεκάξι).
5. Όταν συνδυάζουμε μια προπαροξύτονη λέξη με μία ή περισσότερες ασθενείς αντωνυμίες, τότε χρησιμοποιούμε έναν επιπλέον τόνο. Αυτό λέγεται **έγκλιση του τόνου** (π.χ. ο δάσκαλος + μας → ο δάσκαλός μας).
6. Τα **σημεία στίξης** είναι η τελεία, η άνω τελεία, η διπλή τελεία, το κόμμα, τα εισαγωγικά, τα αποσιωπητικά, η παρένθεση, το ενωτικό, η παύλα, η διπλή παύλα, το ερωτηματικό και το θαυμαστικό.

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Βάζω τόνο:

- Σε κάθε δισύλλαβη, τρισύλλαβη ή πολυσύλλαβη λέξη.
- Στο **πού** και το **πώς** όταν είναι ερωτηματικά. Στο διαζευκτικό **ή**. **Πού** έβαλες το παζλ, **Ορέστη**; **Πώς** θα παίξω με τις φίλες μου; **Θα** μου πεις **ή όχι**;
- Στο δεύτερο φωνήεν όταν έχω δίψηφα φωνήεντα ή τους συνδυασμούς **αυ** και **ευ**: **είδα**, **ναύτης**, **γεύση**

Πώς βάζω την απόστροφο:

- Όταν χρησιμοποιείται η απόστροφος, οι δυο λέξεις χωρίζονται με ένα διάστημα: **τ' άλογο**, **μου 'ριξε**, **φέρ' το**

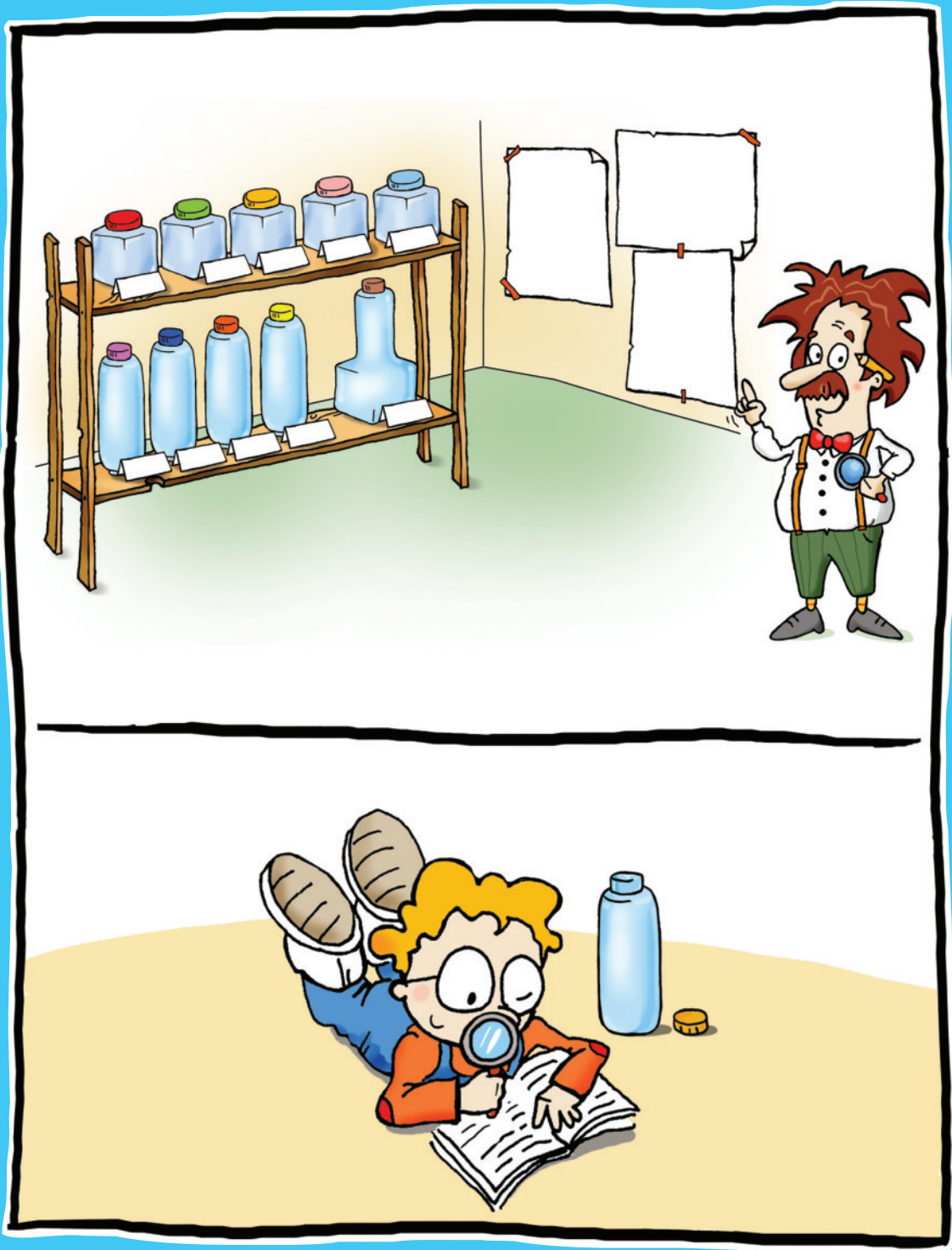
Δεν μπερδεύω:

- Το ενωτικό (-) με την παύλα (-).

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Σχηματίζω λέξεις

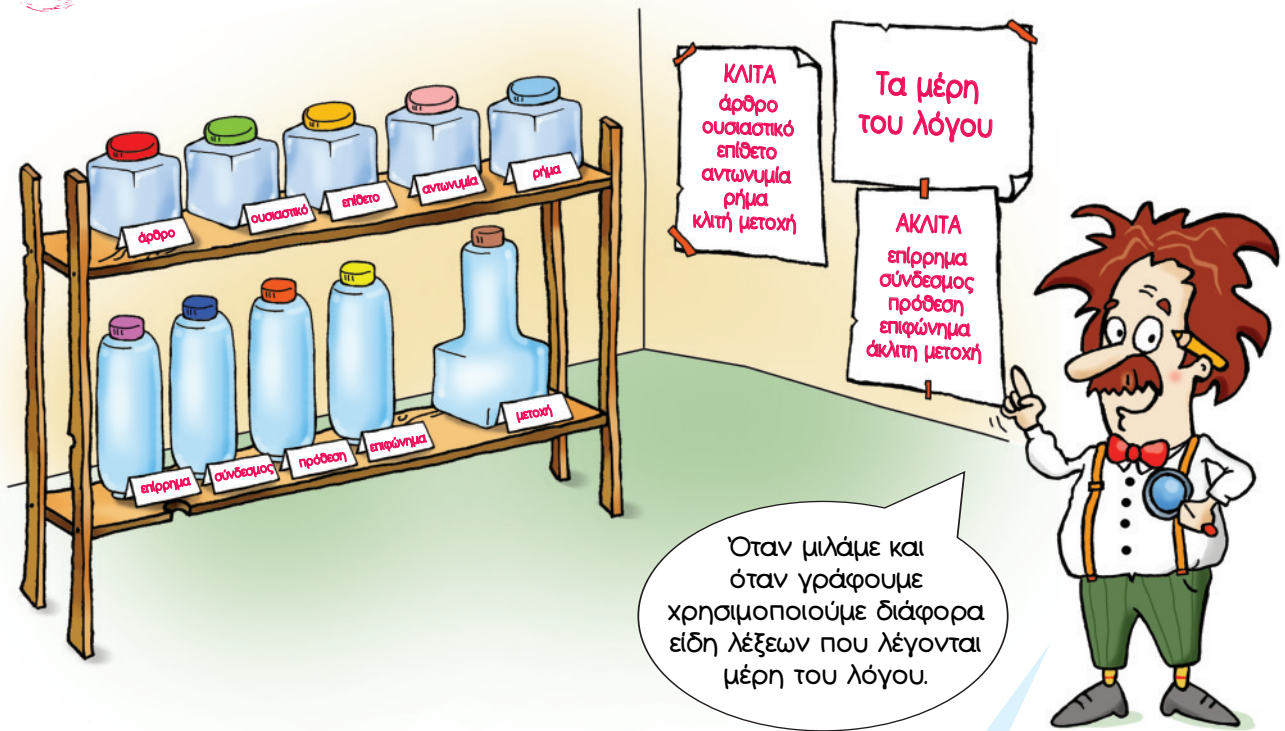
Κλιτική μορφολογία

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Πώς σχηματίζω λέξεις;

5.1 Τα μέρη του λόγου

Τα μέρη του λόγου είναι **δέκα** και σ' αυτά περιλαμβάνονται όλες οι λέξεις της ελληνικής γλώσσας. Κάποια μέρη του λόγου αλλάζουν μορφή μέσα στον λόγο και τα ονομάζουμε **κλιτά** (άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, ρήμα, κλιτή μετοχή), ενώ κάποια άλλα μένουν πάντα τα ίδια και τα ονομάζουμε **άκλιτα** (επίρρημα, σύνδεσμος, πρόθεση, επιφώνημα, άκλιτη μετοχή). *Προσοχή! Έχουμε δύο είδη μετοχών. Η μετοχή, έτσι, ανήκει και στα κλιτά και στα άκλιτα μέρη του λόγου.*

Κι εγώ θ' αρχίσω να ψάχνω λέξεις, για να γεμίσω τα μπουκαλάκια. Γι' αυτό θα πάρω τον φακό του θείου Βρασίδα!

52 Τύποι των λέξεων - Θέμα, κατάληξη

Οι κλιτές λέξεις παρουσιάζονται μέσα στον λόγο με διάφορους **τύπους**.

Ο καλ-ός ερευνητ-ής ψάχν-ει παντού.

Οι καλ-οί ερευνητ-ές ψάχν-ουν παντού.

θέμα μιας λέξης → το μέρος της λέξης που δεν αλλάζει

κατάληξη μιας λέξης → το μέρος της λέξης που αλλάζει

ερευνητ-ής

επιστήμον-ες

53 Γένος, αριθμός, πτώση

ο καλός ερευνητής, η καλή ερευνήτρια, το σημαντικό έργο

ΕΝΙΚΟΣ (ένα)

οι καλοί ερευνητές, οι καλές ερευνήτριες, τα σημαντικά έργα

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ (πολλά)

ΑΡΣΕΝΙΚΟ

ΘΗΛΥΚΟ

ΟΥΔΕΤΕΡΟ

Τι φανερώνουν οι καταλήξεις των κλιτών μερών του λόγου;

αριθμός

Τα κλιτά μέρη του λόγου εμφανίζονται σε διαφορετικούς τύπους. Οι τύποι που φανερώνουν ότι μιλάμε για ένα πράγμα αποτελούν τον **ενικό αριθμό**. Οι τύποι που φανερώνουν ότι μιλάμε για πολλά πράγματα αποτελούν τον **πληθυντικό αριθμό**.

Τα κλιτά μέρη του λόγου, με εξαίρεση το ρήμα, έχουν γένος:

Αρσενικά είναι όσα συνοδεύονται από το άρθρο **ο**.

Θηλυκά είναι όσα συνοδεύονται από το άρθρο **η**.

Ουδέτερα είναι όσα συνοδεύονται από το άρθρο **το**.

γένος

Σχηματίζω λέξεις

πτῶση

ποιος;

τι;

ποιον;

Τα μέρη του λόγου που έχουν γένη σχηματίζουν ορισμένους τύπους, τις **πτῶσεις**. Οι τύποι αυτοί μας δείχνουν τις διαφορετικές λειτουργίες τους μέσα στην πρόταση (βλ. ενότητα 16). Οι πτώσεις είναι τέσσερις: η **Ονομαστική**, η **Γενική**, η **Αιτιατική** και η **Κλητική** και καθεμιά από αυτές απαντά σε διαφορετική ερώτηση, όπως στον πίνακα:

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ονομαστική (ποιος; τι;)	Ο ερευνητής πάντα ερευνά.
Γενική (τίνος; ποιανού;)	Εργαλείο του ερευνητή είναι μόνο... η υπομονή.
Αιτιατική (ποιον; τι;)	Δεν παριστάνω τον ερευνητή , απλώς είμαι ανήσυχος άνθρωπος.
Κλητική (απευθυνόμαστε σε κάποιον)	Κύριε ερευνητή , σας αξίζει ένα μεγάλο μπράβο!
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
Ονομαστική (ποιος; τι;)	Οι ερευνητές πρέπει να αμείβονται για τις προσπάθειές τους.
Γενική (τίνος; ποιανού;)	Το έργο των ερευνητών πολλές φορές μένει ξεχασμένο.
Αιτιατική (ποιον; τι;)	Κάλεσαν όλους τους ερευνητές να πουν τη γνώμη τους.
Κλητική (απευθυνόμαστε σε κάποιον)	Φίλοι ερευνητές , καλώς ήρθατε!

5.4

Τα άρθρα

**Το αρνί
και ο λύκος**

Ένας λύκος
κυνηγούσε **ένα** αρνί
κι αυτό κατάφερε να
τρυπώσει σε **έναν**
ναό και να γλιτώσει.
(...) **Ο** λύκος στάθηκε

έξω από **τον** ναό και
προσπαθούσε να
πεισει **το** αρνί να βγει
έξω, για να το φάει.

Έλλη Αλεξίου
«Μύθοι του Αισώπου»,
εκδ. Καστανιώτη
(διασκευή)

ΑΡΘΡΑ → Είναι οι μικρές λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τις κλιτές μετοχές και ορισμένες αντωνυμίες. Μας δηλώνουν αν η λέξη που ακολουθεί είναι αρσενικό, θηλυκό ή ουδέτερο (**γένος**), αν πρόκειται για ένα ή πολλά (**αριθμό**), σε ποια **πτώση** βρίσκεται, και κατά πόσον κάτι είναι **ορισμένο** ή **αόριστο**.

Έχουμε λοιπόν δύο είδη **άρθρων**.

Αόριστο άρθρο:
ένας, μια, ένα

Δηλώνει ότι η λέξη που ακολουθεί δεν είναι συγκεκριμένη ή ότι δεν έχουμε μιλήσει προηγουμένως γι' αυτήν.

Ένας λύκος και *μια* αλεπού ζούσαν σε *ένα* λιβάδι.

Οριστικό άρθρο:
ο, η, το

Δηλώνει ότι η λέξη που ακολουθεί είναι συγκεκριμένη και γνωστή.

Ο λύκος μας, που λέτε, *είχε* να φάει τρεις μέρες. *Το* αρνί, όμως, δεν έλεγε να ξεμιτίσει από *τον* ναό.

Το χρησιμοποιώ και όταν θέλω να κάνω κάποια γενική δήλωση.

Τα παραμύθια με *τους* λύκους και τις *αλεπούδες* αρέσουν πολύ *στα* μικρά παιδιά.

Σε μεγαλύτερα κομμάτια λόγου, το **αόριστο** άρθρο που υπάρχει στην αρχή αντικαθίσταται στη συνέχεια από το **οριστικό**.

Ένας λύκος περπατούσε στο λιβάδι. **Ο** λύκος, λοιπόν, ήταν πολύ πεινασμένος.
Μια αλεπού τον πλησίασε. **Η** αλεπού δεν άργησε να καταλάβει πως ο λύκος πεινούσε πολύ.

Παρατηρώ τις καταλήξεις...

ο πεινασμένος λύκος – **του** πεινασμένου λύκου – **οι** πεινασμένοι λύκοι
η πονηρή αλεπού – **της** πονηρής αλεπούς – **οι** πονηρές αλεπούδες
το άσπρο αρνί – **του** άσπρου αρνιού – **τα** άσπρα αρνιά

Τα άρθρα **συμφωνούν** με τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τις κλιτές μετοχές που συνοδεύουν σε **γένος, αριθμό και πτώση**.

Υπάρχουν, όμως, και μερικές περιπτώσεις στις οποίες δε χρειάζεται άρθρο.

– Βοήθεια! Αλεπού!

– Δεν είναι αλεπού, λύκος είναι.

Εγώ ξέρω πώς κλίνονται τα άρθρα!

Οριστικό άρθρο						
	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	ο	η	το	οι	οι	τα
Γενική	του	της	του	των	των	των
Αιτιατική	τον	τη(ν)	το	τους	τις	τα

Αόριστο άρθρο			
	Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	ένας	μια	ένα
Γενική	ενός	μιας	ενός
Αιτιατική	έναν	μια(ν)	ένα

Τι θα θυμάμαι για.. τα άρθρα

1. Οριστικό άρθρο **ο, η, το**
2. Αόριστο άρθρο **ένας, μια, ένα**
3. Το άρθρο συνοδεύει ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες, κλιτές μετοχές.
4. Πρέπει να συμφωνεί μαζί τους σε γένος, αριθμό και πτώση.
5. Χρησιμοποιούμε το **αόριστο** άρθρο την πρώτη φορά που αναφερόμαστε σε κάτι και στη συνέχεια χρησιμοποιούμε το **οριστικό** άρθρο.
6. Το άρθρο δεν έχει κλητική.
7. Το αόριστο άρθρο δε σχηματίζει πληθυντικό.
8. Σε κάποιες περιπτώσεις, μερικές λέξεις δε χρειάζονται άρθρο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Μιλώ για ανθρώπους, ζώα, πράγματα, ενέργειες, καταστάσεις και ιδιότητες

Το ουσιαστικό

Περιπέτεια στο ταχυδρομείο

- Γεια σας! Θα ήθελα να στείλω αυτό το **δέμα**, παρακαλώ. Πόσο κοστίζουν τα **γραμματόσημα**;
- Μισό **λεπτό**, παρακαλώ, να σας το ζυγίσω.
- Με την **ησυχία** σας.
- Λοιπόν, ζυγίζει δύο **κιλά**. Πού θέλετε να το στείλετε;
- Στην **οικογένεια** του **θείου** μου του **Πέτρου**, στο **Βερολίνο**. Είναι ένα **σπιτάκι** για τον **σκύλο** τους.
- Α, αφού πρόκειται για **αποστολή** στη **Γερμανία**, τότε θα είναι κάπως ακριβό. Είκοσι πέντε **ευρώ**, παρακαλώ.

- Μπορώ να το στείλω ως κατεπείγον;
- Ναι, άλλα τότε θα σας στοιχίσει τρία **ευρώ** επιπλέον.
- Δε με πειράζει. Θέλω να φτάσει πριν από το τέλος της **εβδομάδας**.
- Μη φοβάστε, η **υπηρεσία** μας θα φροντίσει να φτάσει στον **προορισμό** του με **ταχύτητα** και **ασφάλεια**. Θα το στείλω σήμερα κιόλας. Εξάλλου, έχω πολλά **δέματα** για τη **Γερμανία**.
- Ευχαριστώ πολύ.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ → Είναι οι λέξεις που δηλώνουν:

πρόσωπα (θείος, Πέτρος)

ζώα (σκύλος)

τόπους (Βερολίνο, Γερμανία)

πράγματα (δέμα, γραμματόσημα)

ενέργειες (αποστολή)

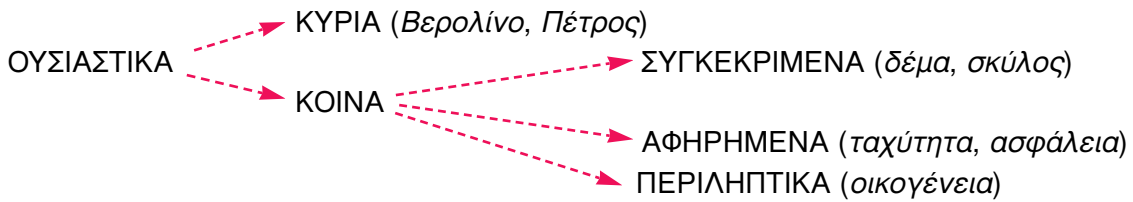
καταστάσεις (ησυχία)

ιδιότητες (ταχύτητα, ασφάλεια)

Χρησιμοποιούμε τα ουσιαστικά λοιπόν για να αναφερθούμε σε κάποια από τις παραπάνω οντότητες ή έννοιες του κόσμου γύρω μας.

61) Είδη ουσιαστικών

Τι να θυμάμαι όταν γράφω

Γράφω με κεφαλαίο:

- τα κύρια ονόματα (Πέτρος, Βερολίνο)
- τα ονόματα των μηνών (Μάρτιος, Απρίλιος), των ημερών (Σάββατο, Κυριακή) και των εορτών (Πάσχα, Χριστούγεννα)
- τα εθνικά (Έλληνας, Ισπανός)
- τους τίτλους λογοτεχνικών έργων και έργων τέχνης (το «Άξιον Εστί» του Οδυσσέα Ελύτη, η «Νίκη της Σαμοθράκης»)
- τους τιμητικούς τίτλους (π.χ. Εξοχότατος, Μακαριότατος)

62) Κλίση ουσιαστικών

Τα ουσιαστικά διακρίνονται και ως προς τον αριθμό των συλλαβών τους. Μετράμε τον αριθμό των συλλαβών στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό. Αν είναι ο ίδιος, τότε τα ουσιαστικά είναι **ισοσύλλαβα**: αν όχι, είναι **ανισοσύλλαβα**.

	1	2	3		
→	μα	θη	τής	ΕΝΙΚΟΣ	ισοσύλλαβο
→	μα	θη	τές	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ	

	1	2	3		
→	για	γιά		ΕΝΙΚΟΣ	ανισοσύλλαβο
→	για	γιά	δες	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ	

Α. Αρσενικά

Α.1 Ισοσύλλαβα

α) Σε -ης

Ο αθλητής άρχισε το τρέξιμο.

Το πρόσωπο **του αθλητή** έδειχνε τη μεγάλη του προσπάθεια.

Ο κόσμος χειροκροτούσε με ενθουσιασμό **τον αθλητή**.

Οι αθλητές μπήκαν τρέχοντας στο γήπεδο.

Τα πρόσωπα **των αθλητών** έδειχναν κουρασμένα, αλλά εκείνοι συνέχιζαν.

Ο πρωθυπουργός κάλεσε όλους **τους αθλητές** για να τους συγχαρεί.

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
Ον.	ο	αθλητής	εργάτης	οι	αθλητές	εργάτες
Γεν.	του	αθλητή	εργάτη	των	αθλητών	εργατών
Αιτ.	τον	αθλητή	εργάτη	τους	αθλητές	εργάτες
Κλ.	–	αθλητή	εργάτη	–	αθλητές	εργάτες

Έτσι κλίνονται και τα:

αγοραστής, δανειστής, λογιστής, μαθητής κ.ά.

ναύτης, πολίτης, επιβάτης κ.ά.